

โครงการแก้มลิง

คลองมหาชัย - คลองสนามชัย

ขุนศึก กัลยาณพันธ์*

ความเป็หมา

เมื่อวันที่ 5, 9, 12 และ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริให้พิจารณาโครงการแก้มลิงที่สมควรดำเนินการให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและพื้นที่ในเขตจังหวัดสมุทรสาครและกรุงเทพมหานคร โดย "แก้มลิง" นี้ให้ทำหน้าที่รวบรวมน้ำรับและดึงน้ำท่วมขังจากพื้นที่ทางตอนบนลงมาเก็บไว้พร้อมกับระบายน้ำออกสู่อ่าวไทยตามจังหวะการขึ้น - ลงของระดับน้ำทะเล โดยอาศัยแรงโน้มถ่วงของโลกและการสูบน้ำที่เหมาะสมสอดคล้องกับโครงการแก้มลิงตามแนวพระราชดำริพระราชทานไว้เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2538 โดยอาศัยคลองสรรพสามิต คลองสหกรณ์และพื้นที่บริเวณใกล้เคียงดังกล่าวนี้ จากการศึกษาข้อมูลพบว่าสภาพพื้นที่โดยทั่วไปไม่เอื้ออำนวยในการทำโครงการ อีกทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการทำโครงการสูง จึงควรพิจารณาศึกษาโครงการแก้มลิง "คลองมหาชัย - คลองสนามชัย" และคลองต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงแทน เนื่องจากคลองมหาชัย - คลองสนามชัยนี้ เป็นแหล่งรับน้ำใกล้เคียงบริเวณน้ำท่วมขังในเขตจังหวัดสมุทรปราการ นครปฐมและกรุงเทพมหานครที่จะระบายน้ำลงมา ลักษณะโครงการที่สำคัญจะประกอบด้วย การก่อสร้างประตูระบายน้ำปิดกั้นคลองต่าง ๆ พร้อมด้วยสถานีสูบน้ำตามความจำเป็น ซึ่งคาดว่าจะเสียค่าใช้จ่ายในการลงทุนไม่มากนักและจะได้ประโยชน์คุ้มค่า รวมทั้งยังสามารถสร้างระบบให้เชื่อมกับโครงการแก้มลิง "แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง" รวมเป็นระบบในการช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ในหลายจังหวัดรวมทั้งกรุงเทพมหานครได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงพระราชทานพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งศึกษาและพิจารณาดำเนินการโครงการแก้มลิง "คลองมหาชัย - คลองสนามชัย" โดยเร่งด่วนต่อไป โดยเบื้องต้นกรมชลประทานและกรุงเทพมหานครได้ก่อสร้างสถานีสูบน้ำ และประตูระบายน้ำชั่วคราว ดังนี้

1. กรมชลประทานได้ก่อสร้างทำนบชั่วคราวปิดกั้นในคลองมหาชัย - คลองสนามชัย พร้อมก่อสร้างประตูระบายน้ำ รวมทั้งคลองสาขาต่างๆ ดังนี้ ประตูระบายน้ำคลองมหาชัย ประตูระบายน้ำคลองสหกรณ์สาย 3 ประตูระบายน้ำคลองเจ๊ก ประตูระบายน้ำคลองโคกขาม ประตูระบายน้ำคลองแสมดำ ประตูระบายน้ำคลองแสมดำใต้ โดยเริ่มขนย้ายเครื่องจักรและวัสดุก่อสร้างเข้าเตรียมงานเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2539 และดำเนินการแล้วเสร็จวันที่ 10 กันยายน 2549

*วิศวกรโยธา 6ว กองพัฒนาระบบหลัก

2. กรุงเทพมหานครได้ทำการก่อสร้างสถานีสูบน้ำ และประตูละบายน้ำเป็นการชั่วคราวในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร โดยได้ดำเนินการแล้วเสร็จตั้งแต่เดือนกันยายน 2539 ดังนี้ สถานีสูบน้ำและประตูละบายน้ำ คลองขุนราชพินิจใจ ประตูเรือสัญจรคลองลูกวัวเก่า สถานีสูบน้ำและประตูละบายน้ำคลองลูกวัว สถานีสูบน้ำและประตูละบายน้ำคลองเชิงตาแพ

ผลการศึกษาโครงการ

กรมชลประทาน ได้ศึกษาในรายละเอียดของโครงการเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2541 และผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. พื้นที่โครงการแก้มลิง กำหนดคลองมหาชัย - คลองสนามชัย เป็นลำน้ำหลักของพื้นที่โครงการแก้มลิง มีลำคลองประกอบอีก 10 สาย มีขนาดพื้นที่โครงการ 46 ตารางกิโลเมตร และความจุของแก้มลิง ซึ่งเป็นความจุปริมาณน้ำในร่องน้ำ 6 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็นปริมาณน้ำของคลองมหาชัย - คลองสนามชัย ประมาณ 4.8 ล้านลูกบาศก์เมตร และเป็นของคลองประกอบสายต่าง ๆ ประมาณ 1.2 ล้านลูกบาศก์เมตร

2. มีประตูละบายน้ำบังคับน้ำรอบเขตพื้นที่โครงการแก้มลิง เพื่อควบคุมให้มีการระบายน้ำออกสู่ทะเลเพิ่มขึ้น จำนวนรวมทั้งสิ้น 13 แห่ง อยู่ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 6 แห่ง และในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 7 แห่ง โดยกำหนดเป็นสถานีสูบน้ำเพื่อสูบน้ำในแก้มลิงทิ้งลงทะเลโดยตรง 6 แห่ง โดยมีกำลังสูบรวมทั้งสิ้น 138 ลูกบาศก์เมตร/วินาที ประกอบด้วย

สถานีสูบน้ำ	กำลังสูบ (ลบ.ม./วินาที)
1. คลองมหาชัย	48
2. คลองหลวง	18
3. คลองเจ๊ก	12
4. คลองโคกขาม	12
5. คลองสหกรณ์	30
6. คลองขุนราชพินิจใจ	18
รวม	138

3. พื้นที่แก้มลิงรับน้ำเข้าสู่พื้นที่ 3 แหล่งคือ น้ำฝนจากพื้นที่รับน้ำฝน 618 ตารางกิโลเมตร น้ำท่วมเหนือคลองมหาสวัสดิ์ และน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเข้าสู่พื้นที่แก้มลิงผ่านคลองบางกอกน้อย คลองบางกอกใหญ่ (สูคลองภาษีเจริญ) คลองบางกอกใหญ่ (สูคลองขุนราชพินิจใจ) และคลองบางมด ที่เขตจอมทอง

4. โครงการแก้มลิง คลองมหาชัย - คลองสนามชัย เมื่อเสร็จทั้งระบบสามารถช่วยระบายน้ำท่วมเหนือคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งมีปริมาณน้ำช่วงฤดูน้ำหลาก 2 เดือน ประมาณ 483 ล้านลูกบาศก์เมตร หรือ 140 ลูกบาศก์เมตร/วินาที รวมกับปริมาณที่อยู่ในพื้นที่โครงการระบายน้ำลงสู่แก้มลิง ออกสู่พื้นที่ตอนล่างและออกสู่ทะเล คิดเป็นปริมาณ 863 ล้านลูกบาศก์เมตร

การดำเนินการก่อสร้าง

1. ในการดำเนินการก่อสร้างโครงการแก้มลิงคลองมหาชัย - คลองสนามชัย ตามพระราชดำริ กรมชลประทานเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการก่อสร้างสถานีสูบน้ำ ประตูระบายน้ำ และประตูเรือสัญจร โดยได้ขยายแนวคันกันน้ำจากถนนบางขุนเทียน-ชายทะเล ออกไปถึงแนวคลองหวักระบือ เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 โดยก่อสร้างสถานีสูบน้ำ ประตูระบายน้ำ และประตูเรือสัญจรจำนวนรวมทั้งสิ้น 26 แห่ง จากเดิมจำนวน 13 แห่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน จำนวน 10 แห่ง กรุงเทพมหานคร จำนวน 13 แห่ง และกรมโยธาธิการและผังเมือง จำนวน 3 แห่ง ปัจจุบันกรมชลประทานได้ก่อสร้างแล้วเสร็จจำนวน 9 แห่ง คงเหลือการก่อสร้างประตูระบายน้ำจำนวน 1 แห่ง ที่คลองแสมดำ

2. ในส่วนของกรุงเทพมหานครได้ก่อสร้างสถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำถาวรตามคลองต่าง ๆ เพื่อควบคุมระดับน้ำในคลอง เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 จำนวนรวมทั้งสิ้น 13 แห่ง แล้วเสร็จ จำนวน 1 แห่ง ปัจจุบันอยู่ระหว่างการก่อสร้าง จำนวน 12 แห่งและก่อสร้างแนวป้องกันน้ำท่วม เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินการของกรมชลประทาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

คลองวชิราวุฒินิคม

ก่อสร้างสถานีสูบน้ำและประตูระบายน้ำ จำนวน 3 แห่ง

- คลองเชิงตาแพ ได้ผลงาน 15.50%
- คลองขุนราชพินิจใจ ได้ผลงาน 42.50%
- คลองลูกวัว (ยังไม่ดำเนินการก่อสร้าง)

ก่อสร้างประตูระบายน้ำ จำนวน 8 แห่ง ที่

- คลองหวักระบือ (ยังไม่ดำเนินการก่อสร้าง)
- คลองรางยายคง (ยังไม่ดำเนินการก่อสร้าง)
- คลองรางยายเพียร ได้ผลงาน 30%
- คลองแยกคลองเชิงตาแพ (ยังไม่ดำเนินการก่อสร้าง)
- คลองรางโพธิ์ ได้ผลงาน 14%
- คลองบุญสุข ได้ผลงาน 53.85%
- คลองรางสะแก ได้ผลงาน 35%
- คลองนา (ยังไม่ดำเนินการก่อสร้าง)

คลองบุญสุข

ก่อสร้างประตูเรือสัญจร จำนวน 1 แห่ง ที่คลองลูกวัวเก่า ได้ผลงาน 5.93%

ก่อสร้างแนวป้องกันน้ำท่วม ยาวประมาณ 4,500 เมตร ได้ผลงาน 8%

ปัจจุบันอยู่ระหว่างดำเนินการก่อสร้าง ได้ผลงานรวม 25.20% คาดว่าจะแล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2551

3. ปัจจุบันกรมชลประทานได้ทำการก่อสร้างสถานีสูบน้ำคลองมหาชัยแล้วเสร็จตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2546 แต่ยังไม่สามารถใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ชุมชนจังหวัดสมุทรสาครคัดค้านเพราะเข้าใจว่าการปิดประตูระบายน้ำคลองมหาชัยจะทำให้น้ำไม่สามารถไหลเข้าไปในคลองมหาชัยได้ ทำให้น้ำเอ่อล้นท่วมพื้นที่ชุมชนในจังหวัดสมุทรสาคร การแก้ไขปัญหาดังกล่าวขณะนี้ กรมชลประทานกำลังดำเนินการก่อสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วมริมคลองมหาชัยทั้ง 2 ฝั่ง เพื่อป้องกันน้ำเอ่อล้นเข้าท่วมพื้นที่ตั้งแต่สถานีสูบน้ำคลองมหาชัยถึงแม่น้ำท่าจีน และคาดว่าจะแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2550 ส่วนพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร กรมโยธาธิการและผังเมืองเป็นผู้ดำเนินการ

ผลการศึกษาและการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากผลกระทบกับประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร กรมโยธาธิการและผังเมือง จึงได้ดำเนินการโครงการศึกษาทบทวนผลการศึกษา การจัดทำแผนหลัก การป้องกันน้ำท่วมและออกแบบก่อสร้างในพื้นที่ชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร โดยมีจุดมุ่งหมายหลักของโครงการฯ คือ การแก้ไขปัญหาน้ำหรือบรรเทาอุทกภัยในเขตพื้นที่ชุมชนระดับเทศบาลในเขตจังหวัดสมุทรสาคร โดยทำการออกแบบให้สามารถป้องกันน้ำท่วมภายนอกได้ที่คาบอุบัติ 100 ปี และสามารถระบายน้ำฝนที่ตกภายในพื้นที่ปิดล้อมได้ที่คาบอุบัติ 2-5 ปี ในสภาพการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2565 ดำเนินการโดยบริษัท วอเตอร์ ดีเวลลอปเม้นท์ คอนซัลแทนส์ กรุ๊ป จำกัด และบริษัท สเปน จำกัด แล้วเสร็จเดือนกันยายน พ.ศ. 2547

สำหรับโครงการก่อสร้างที่สำคัญๆ ในจังหวัดสมุทรสาครที่ดำเนินการโดยหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

ลำดับ	โครงการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
1	โครงการก่อสร้างแก้มลิง คลองมหาชัย - คลองสนามชัย	กรมชลประทาน
2	โครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วมริมคลองมหาชัย	กรมชลประทาน
3	โครงการก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วมพื้นที่เทศบาลนครสมุทรสาคร (พื้นที่ ต.ท่าฉลอม)	กรมโยธาธิการและผังเมือง
4	โครงการก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วมพื้นที่เทศบาลนครสมุทรสาคร (พื้นที่โกรกกราก ระยะที่ 1)	กรมโยธาธิการและผังเมือง
5	โครงการก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วมพื้นที่เทศบาลนครสมุทรสาคร (พื้นที่โกรกกราก ระยะที่ 2)	กรมโยธาธิการและผังเมือง
6	โครงการก่อสร้างระบบป้องกันน้ำท่วมพื้นที่อบต.บางหญ้าแพรก	กรมโยธาธิการและผังเมือง

